İPM–MERCATOR POLİTİKA NOTU

Nisan 2019

TÜRKİYE'DEKİ YETİŞKİN MÜLTECİLER İÇİN DİL EĞİTİMİNE YÖNELİK SÜRDÜRÜLEBİLİR YAKLAŞIMLAR

Maissam Nimer
Tuygun Oruç

Foto: Small Projects Istanbul

İPM

İSTANBUL POLİTİKALAR MERKEZİ
SABANCI ÜNİVERSİTESİ
STIFTUNG MERCATOR GİRİŞİMİ

İstanbul Politikalar Merkezi–Sabancı Üniversitesi–Stiftung Mercator Girişimi, Türkiye-Almanya ve Türkiye-Avrupa arasındaki akademik, politik ve sosyal bağları güçlendirmeyi hedeflemektedir. Ortaklığın kuruluş amacı, küreselleşen dünyada bilgi sahibi olma ve 21. yüzyılın koşullarıyla yüzleşebilmek için fikir ve insan alışverişinin önkoşul olduğu inancından kaynaklanmaktadır. Girişim, Avrupa bağlamında ve küresel ölçekte Türkiye ve Almanya'nın geleceği konusunda kurucu tarafların önemli olduğuna inandığı AB-Almanya-Türkiye İlişkileri ve İklim Değişikliği alanlarına odaklanmaktadır.

Giriş

2011'de Suriye'de savaş çıktıktan sonra, birçok Suriyeli Türkiye'ye sığındı. Türkiye önceleri açık kapı politikası benimseyerek Suriyeli mültecilere insani yardım yapmak için kamu fonlarını harcadı[1]. Mültecilerin Avrupa'ya yoğun şekilde göç etmeye başlamasından sonra, Türkiye ve AB'nin imzaladığı Türkiye'deki Mülteciler İçin Mali Yardım Programı kapsamında AB, üç yıl boyunca insani yardım faaliyetlerini finanse etmek için milyarlarca avro ödemeyi taahhüt etti.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden (GİGM) elde edilen son verilere göre, Nisan 2018 itibariyle 3,5 milyondan fazla Suriyeli mülteci Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında Türkiye'de bulunuyor[2]. Bu mültecilerin çoğu orta veya uzun vadede Türkiye'ye yerleşecek gibi göründüğü için dil öğrenimi eğitim[3], sağlık[4] ve işgücü piyasasına[5] erişim dahil bütün alanları etkileyen çok önemli bir konu. Türkiye, mülteci sayısını ve uluslararası finansmanın devam ettiğini göz önünde bulundurarak, uzun süredir devam eden mülteci durumunun yarattığı dil eğitimi vermek gibi zorluklarla baş etmek üzere sürekli yeni planlar ve stratejiler geliştirmektedir. Dil eğitimi, aynı zamanda AB fonlarının en büyük ikinci kısmı olan eğitim[6] kapsamındaki konulardan biridir.

Suriyelilerin en acil ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik çağrıların ışığında ve "kapsayıcısı kurumsal süreçler oluşturmaya yönelik daha uzun vadeli yardım programları konusunda mutabakat"[7] oluşturma amacıyla hazırlanan ve ilgili politikaların özetini içeren bu yazı, mültecilerin dil eğitimini desteklemek amacıyla sivil toplum kuruluşları ve devlet kurumları tarafından sağlanan insani yardımı daha sürdürülebilir hale getirmek için tavsiyeler içermektedir. Bu yazıda, Türkiye'deki mültecilere yönelik dil eğitimi seçeneklerinin mevcut durumu hakkında arka plan bilgileri aktarılmakta, olası risklere ve sınırlayıcı unsurlara dikkat çekilmekte ve dil eğitimine yönelik insani fonların sürdürülebilir olmasını sağlamak için önerilerde bulunulmaktadır.

Türkiye'de Mülteciler İçin Dil Eğitimi Programlarının ve Kurumlarının Mevcut Durumu

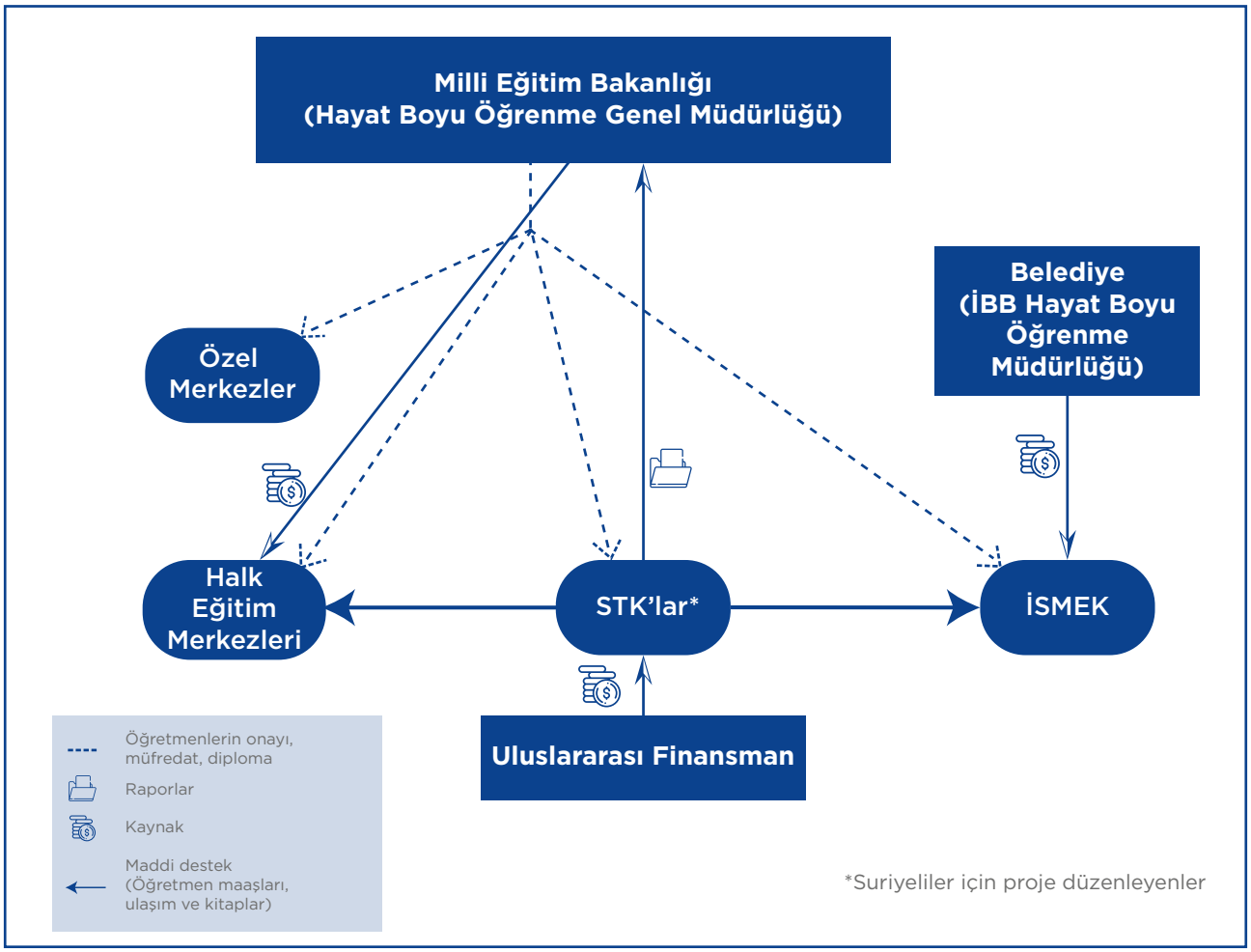
Türkiye'de mülteciler için dil eğitiminin durumu, 2011'den beri artan mülteci akınını karşılamak amacıyla aşamalı olarak gelişmektedir; ancak ilgili kurumlar hala önemli zorluklarla karşı karşıyadır. Maliyet ve kalite açışından farklılık gösteren özel merkezlerin yanı sıra, resmi devlet kurumları aracılığıyla yetişkinlere dil eğitimi sağlayan iki ana kanal vardır. Birinci kanal, yükseköğretim görmek isteyen Suriyeli genç yetişkinler için dil eğitimidir. Bu programın finansmanı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) tarafından sağlanmaktadır. Söz konusu kurum, milleti ne olursa olsun yabancılara, üniversite eğitimi boyunca bir yıl dil eğitimi dahil olmak üzere burs sağlamaktadır. Türkiye'deki Suriyeli sayısı arttıkça YTB, 2013'te AB'den alınan finansal yardımla, İleri Düzey Türkçe Eğitim Programı çerçevesinde bir yıl dil eğitimi dahil olmak üzere, Suriyeliler için özel burs programları başlatmıştır. Mülteci kamplarında başlayan bu program, 2016'da şehirlere yayıldı. Program, yaklaşık 20 üniversite ile iş birliği içinde yürütülmektedir. Bu programa katılmak isteyenlerin, Geçici Koruma kapsamına giren Suriye vatandaşı, 17-24 yaş aralığında, (not ortalaması 100 üzerinden en az 60 olacak şekilde) lise diplomasına sahip ve yükseköğretim görmeye istekli olması gerekmektedir. 2017-2018 öğretim yılında başvuruda bulunan 8-9 bin kişi arasından 3 bin öğrenci seçildi. Ancak Suriyeli öğrencilerin aşamalı olarak Türk okullarına dahil edilmesi beklendiğinden, AB'nin bu programa sağladığı kaynaklar her yıl azalmaktadır. Dil eğitimi için ikinci kanal, Milli Eğitim Bakanlığı'nın hayat boyu öğrenme çerçevesidir. Dil eğitimi programları, bakanlığın Halk Eğitim Merkezleri'nde ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitim Kursları (İSMEK) gibi meslek eğitimine yönelik belediye merkezlerinde yapılmaktadır. Tüm bu merkezlerde dersler ücretsizdir.

Dil eğitimi bu hizmete yönelik olmayan kurumsal yapıların kapsamına girdiği için, bu fırsatlardan faydalanmak isteyen Suriyelilerin önünde bazı engeller vardır. Örneğin öğretmen, sınıf ve kaynak kapasitesi yetersizdir. Sınıf düzeylerinde ve katılımcıların sayısında bir artış olmasına rağmen, bu tür girişimlerin ulaştığı Suriyeli sayısı, özellikle Türkiye'deki toplam

Suriyeli nüfus düşünüldüğünde çok düşüktür. 2014-2018 yıllarında Türkiye'nin çeşitli yerlerindeki Halk Eğitim Merkezleri'nde yaklaşık 155 bin Suriyeli A1 düzeyinde kurslara katıldı. Ayrıca 2015-2018 yıllarında yaklaşık 34 bin Suriyeli A2 düzeyinde, 3 bin Suriyeli ise B1 düzeyinde kurslara katıldı[8]. İSMEK'te 2013 yılından beri 9 bin Suriyeli öğrenci A1-C1 düzeyindeki kurslara katıldı. Kurslar arasındaki bekleme süresi uzun; kurs, öğretmen ve sınıf sayısı ise yetersizdir. Ayrıca kurslar farklı ihtiyaçlara göre düzenlenmemektedir. Öğrenciler yaşları, eğitimleri ve okuryazarlık düzeyleri ne olursa olsun aynı gruplara alınmakta ve bütün öğrencilere aynı müfredat öğretilmektedir. Bu kurslara katılım öğrencilere ve öğrencilerin imkanlarına bırakıldığı için, derslere devam eden bireylerin okuryazarlık düzeyi genelde daha yüksektir. Ayrıca öğretmenlere yabancı dil olarak Türkçe öğretimi konusunda eğitim verilmemektedir; sadece Türk dili ve edebiyatı alanında üniversite derecesine sahip olmaları yeterlidir.

Bu kısıtlamalara yönelik olarak, ağırlıklı olarak AB tarafından finanse edilen ve sivil toplum kuruluşları (STK'lar) tarafından uygulanan bazı girişimler ortaya çıkmıştır. Söz konusu AB projeleri, yukarıda bahsedilen Türkiye'deki Mülteciler İçin Mali Yardım Programı kapsamında finanse edilmektedir. AB'nin bu amaçla Haziran 2018'de 3 milyar avroluk bir fon daha göndermesi bekleniyordu ancak bu belgenin yayın tarihi itibarıyla söz konusu fon henüz gönderilmemiştir[9]. Önceleri STK'lar bu fonları, geçici acil yanıt kapsamında dil eğitimi amacıyla kullandı. 2016 yılından sonra devletin bu örgütler üzerindeki kontrolü artınca, bu durum değişti. Artık STK'ların Türkiye'de faaliyette bulunması için Milli Eğitim Bakanlığı ile protokol imzalamaları gerekmektedir; bazı STK'lar, kimi zaman YTB ve Milli Eğitim Bakanlığı veya belediyeler kapsamındaki mevcut hayat boyu öğrenme kurumları ile işbirliği yaparak çalışmalar yapmaktadır. Şuanda bakanlıkla imzalanan protokol kapsamında uygulanan dokuz uluslararası, yedi ulusal proje var. Bütün protokoller birbirinden farklı; bazı protokollerde kurslara katılım ve ulaşım için ödeme yapılıyor, bazılarında ise öğretmenlerin maaşı ödeniyor ve/veya ücretsiz kitap veriliyor. Bu projeler mevcut sisteme uysa da ve "Türkçe dil kursu ve yetkinlik eğitimi verme kapasitesini artırmayı" hedeflese de, hepsi proje bazlıdır ve zaman ve kaynak açısından yerel düzeyle kısıtlıdır. Devlet kurumları, söz konusu girişimlerde sadece uygulayıcı görevini üstlenmektedir.

Devlet kurumlarında birkaç kişiyle yapılan görüşmelere göre çoğunluk, 2016 öncesindeki geçici formata kıyasla, protokol sistemiyle finansmana dayalı daha merkezi bir sisteme geçişi desteklemektedir. Devlet temsilcileri, bu sistemi çeşitli nedenlerle tercih etmektedir. Öncelikle bu sistemin, süreçteki taraflar açısından devlete daha çok kontrol verdiği düşünülmektedir. İkinci olarak, öğretmenler ve müfredat bakanlık tarafından onaylanmak zorunda olduğu, kurslar bakanlığın müfettişleri tarafından denetlendiği ve standartlara uyulması durumunda öğrencilere sertifika verildiği için, merkezi bir yaklaşımın kalite kontrolünde esas olduğu düşünülmektedir. Sivil toplum temsilcileri de bu konuya dikkat çekmektedir. Son olarak, merkezi yaklaşım sayesinde fonların daha verimli bir şekilde kullanıldığı düşünülmektedir. Fonlar bakanlık aracılığıyla aktarıldığı için, bakanlık halihazırda sunulan kurslar için mevcut eğitim kaynaklarını kullanmakta ve varolan yapıları ve kapasiteyi iyileştirmeye katkıda bulunmaktadır. Devlet temsilcilerinin söyleminde merkezi yaklaşımın temel olduğu görülmesine rağmen, dil eğitimine erişimin sürdürülebilir ve somut politikalara dayalı bir biçimde yaygınlaştırması fikri resmi söylemde yoktur. Merkezileşme çabaları, finansman sona erdikten sonra uzun vadeli sürdürülebilirliği sağlamak için yeterli değildir.

Öneriler

Projeye dayalı modelden daha sürdürülebilir bir modele geçmek için, aşağıdaki önerileri getiriyoruz. Bu öneriler, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan beri düzenlenen çeşitli okuma-yazma kampanyalarında elde edilen deneyimlerin değerlendirilmesine dayanmaktadır[10]. Türkiye'deki ve mülteci kabul eden diğer ülkelerdeki sivil toplum kuruluşlarının oynayabileceği rolü yansıtmaktadır.

Birincisi ve en önemlisi, insani yardımın sürdürülebilir hale gelmesi için, mültecilerin dil öğretimini organize ve koordine etmek üzere bir birim kurulmasına çalışılmalıdır. Dil eğitimi, kamu hizmeti olarak görülmeli ve kurumsallaştırılmalıdır. Dil eğitimi verme ihtiyacı daha yeni ortaya çıkmıştır ve (sağlık veya sosyal yardım gibi) diğer konulardan farklı olarak, bu konuda sıfırdan bir yapı oluşturulmalıdır. Dil eğitiminin daha yaygın hale gelmesini sağlamak ve fonların dağıtımını denetlemek için, İçişleri Bakanlığı yapısındaki Göç İdaresi ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı gibi kurumlarla iş birliği kapsamında ulusal düzeyde idare gerekmektedir. Bu tür bir üst yapıyla, yukarıda sayılan yapıların (Milli Eğitim Bakanlığı'nın Halk Eğitim Merkezleri ve belediyelerin İSMEK gibi mesleki eğitim merkezleri) çabaları koordine edilebilir ve denetlenebilir, bireyler söz konusu kurumlara yönlendirilebilir, gelişimleri takip edilebilir ve kimlerin bu hizmetlere erişebildiği veya erişemediği takip edilebilir. Bu yapıyla aynı zamanda kapasite sorunlarıyla ilgilenilebilir ve kurumların kurs kapasitesini artırmak için ek binalar kullanması sağlanabilir. Okuma-yazma kampanyalarında elde edilen deneyimlerden faydalanan belediyeler, eğitim açısından uygun olursa, bu amaca yönelik yeni okullar inşa edebilir.

İkincisi, uluslararası finansman alan STK'lar, yukarıdaki yapıyı kurmada ve pedagojik müfredatın hazırlanması, öğretmenler için özel eğitimlerin hazır-

lanması ve kimi ötekileştirilmiş gruplara erişim gibi ihtiyaçların karşılanması için kaynak ve uzmanlık sağlayarak destek verme rolünü üstlenebilir. Diğer yandan STK'lar, çocuk bakımı hizmeti sağlayarak kadınların ve uzun saatler çalışan erkeklere dil öğrenme konusunda esnek olanaklar sağlayarak erkeklerin eğitime erişiminin kolaylaşmasına katkıda bulunabilir. Ayrıca Suriyelilerin Türkçe öğrenmenin önemi hakkındaki bilinç düzeyini artırmaya yönelik çaba da sarf edilmelidir. Göç idaresinin veri tabanından ve Kızılay'ın banka kartlarıyla nakit dağıtımı programından faydalanılarak daha çok temas sağlanmalıdır.

Diğer yandan, Türkiye'deki Suriyeli mülteciler homojen bir grup değildir; dil öğrenme konusunda farklı ihtiyaçları olan ve yaş, eğitim düzeyi, sosyoekonomik durum, coğrafi köken ve etnik kimlik gibi açılardan farklı profillere sahip grupları içerir. Söz konusu kişilerin okuryazarlık durumu da aynı değildir; bazıları kendi anadillerinde okuryazar değilken, bazıları Latin alfabesini bilmemektedir. İlkokul mezunundan, doktora derecesine sahip olana kadar farklı eğitim düzeyleri vardır. Bu nedenle, kurslara başvuran kişilerin okuryazarlık becerilerinin değerlendirilmesi için ideal bir araç oluşturulması gerekmektedir. Daha sonra, farklı hedef kitlelere farklı dil becerilerini öğretmek amacıyla pedagojik müfredat oluşturma konusunda ve TÖMER dil okulları gibi dil eğitimi konusunda köklü deneyimi olan kurumlarla bir arada çalışarak, okuma-yazma eğitimi[11] dahil yabancı dil olarak Türkçe öğretmek konusunda öğretmenlere yönelik eğitim müfredatı hazırlanmasında STK'lar katkıda bulunabilir.

Cumhuriyet dönemindeki okuma-yazma kampanyaları sırasında, devletin belirlediği (asgari eğitim düzeyine sahip) gönüllüler, okuma yazma öğretmek amacıyla kullanılmıştır. Dil eğitimi konusunda da benzer bir girişim başlatılabilir. Türk halkı Suriyelilerle geleceklerini paylaşmaya sıcak bakmadığı için[12], hem Türkleri hem de Suriyelileri kapsayan gönüllülük fırsatları oluşturmak, iki toplum arasında uyumu arttırmaya katkıda bulunabilir. Sürece gönüllüleri yapıcı biçimde katmanın bir başka yolu, dil becerilerinin günlük hayatta kullanılmasını sağlamaktır. STK'lar dil derslerinin bir parçası olarak, Suriyeli öğrencileri anadili Türkçe olan kişilerle bir araya getiren ülke çapındaki faaliyetler konusunda belediyelerle koordinasyonu sağlayabilir.

Özet olarak Türk devleti, mültecilere yönelik uzun vadeli, sürdürülebilir ve merkezi bir dil eğitimini sistemi kurma yönündeki çabaları arttırmalıdır. Türkiye'ye insani yardım akışının devam ettiği bu dönemde söz konusu sistemin geliştirilmesine hemen başlanmalıdır. Mültecilerin dil eğitimini organize ve koordine etmek için özel bir yapı oluşturulmalı ve söz konusu yapıda STK'ların rolünün ne olabileceği belirlenmelidir. Daha hedefe yönelik ve gerçekleştirilebilir politika önerileri geliştirilebilmesi için, öğretmenlerin, idarecilerin ve devlet yetkililerinin yanı sıra uzmanların ve paydaşların bu önerileri acilen detaylı bir şekilde değerlendirmesi gerekmektedir.

Son Notlar

1 | Souad Osseiran, Gabriele Cloeters, Emre Uckardesler, Kristen Biehl, Wiebke Hohberger, and Hande Paker, "Syrians in Turkey," IPC-Mercator Publication (Istanbul: Istanbul Policy Center, 2018), http://ipc.sabanciuniv.edu/turkiyedekisuriyeliler/?lang=en.

2 | Ministry of Interior Directorate General of Migration Management, "Temporary Protection," Republic of Turkey, January 2019, erişim tarihi March 4, 2019, http:// www.goc.gov.tr/icerik6/temporaryprotection_915_1024_4748_icerik.

3 | Wiebke Hohberger, "Workshop Report: Integrating Syrians into the Turkish Higher Education System," IPC-Mercator Policy Brief (Istanbul: Istanbul Policy Center, November 2017); Wiebke Hohberger, Opportunities in Higher Education for Syrians in Turkey: The Perspective of Syrian University Students on the Educational Conditions, Needs and Possible Solutions for Improvement, IPC Mercator Report (Istanbul: Istanbul Policy Center, March 2018); Keith David Watenpaugh, Adrienne L. Fricke, and James R. King, "We Will Stop Here and Go No Further: Syrian University Students and Scholars in Turkey," Institute of International Education, October 2014, http://www.alnap.org/resource/20518.

4 | Gabriele Cloeters and Souad Osseiran, Healthcare Access for Syrian Refugees in Istanbul: A Gender-Sensitive Perspective, IPC-Mercator Report (Istanbul: Istanbul Policy Center, January 2019).

5 | International Youth Foundation (IYF), "Opportunities for Syrian Youth in Istanbul: A Labor Market Assessment," Istanbul, January 2018.

6 | Berna Cetin, "Learning the Language: Key To a New Life," Delegation of the European Union to Turkey, erişim tarihi March 3, 2019, https://www.avrupa.info.tr/en/learninglanguage-key-new-life-7410.

7 | Richard Youngs and Mujge Kucukkeles, New Directions for European Assistance in Turkey, IPC-Mercator Report (Istanbul: Istanbul Policy Center, March 2017), http://ipc.sabanciuniv.edu/wp-content/uploads/2017/03/New-Directions-for-European-Assistance-in-Turkey_Richard-Youngs_Mujge-Kucukkeles.pdf, 17.

8 | Not: Bu kurslar, A1 kursları açıldıktan bir yıl sonra, 2015 yılında açılmıştır.

9 | "EU Agrees to Give Turkey Second Tranche of 3 Billion Euro for Syrian Refugees," Hürriyet Daily News, June 29, 2018, erişim tarihi March 4, 2019, http://www.hurriyetdailynews.com/eu-agrees-to-give-turkey-secondtranche-of-3-billion-euros-for-syrianrefugees- 133939.

10 | Fevziye Sayilan and Ahmet Yildiz, "The Historical and Political Context of Adult Literacy in Turkey," International Journal of Lifelong Education 28, no. 6 (November 2009): 735–749, https://doi.org/10.1080/02601370903293203.

11 | Jinyoung Choi and Gudrun Ziegler, "Literacy Education for Low-Educated Second Language Learning Adults in Multilingual Contexts: The Case of Luxembourg," Multilingual Education 5, no. 4 (December 2015), https://doi.org/10.1186/s13616-015-0024-7.

12 | Murat Erdoğan, Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018).

Teşekkürler

Görüşme yaptığımız kişilere bize zaman ayırdıkları için, İPM stajyerlerine (Fatmanur Delioğlu, Arda Enfiyeci, Tuğçe Kırmacı, Marlene Resch, Maria Stachira, Sabiha Didar Tutan) katkıları için, Megan Gisclon'a yaptığı redaksiyon için ve Pelin Oğuz ve Gülcihan Çiğden Okan'a bu süreç boyunca devam eden destekleri, yol gösterdikleri ve fikirleri için teşekkür ederiz.

Maissam Nimer Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi'nde (İPM) Mercator-İPM Araştırmacısı olarak çalışmaktadır.

Tuygun Oruç İPM stajyeri olarak çalışmıştır.

Bu politika notundaki yorumlar ve varılan sonuçlar, tamamen yazarlara aittir ve İPM'nin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

Sustainable Approaches to Humanitarian Assistance in the Field of Language Education for Adult Refugees in Turkey
16 s.; 30 cm. - (Istanbul Policy Center-Sabancı University-Stiftung Mercator Initiative)

ISBN 978-605-2095-54-6

Kapak Tasarımı ve Mizanpaj: MYRA

1. Baskı: 2019

Yayınevi:
İmak Ofset Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.
Akçaburgaz Mah. 137. Sok.No: 12 Esenyurt / İstanbul
T 444 62 18

İstanbul Politikalar Merkezi
Bankalar Caddesi Minerva Han No: 2 Kat: 4
34420 Karaköy-İstanbul
T +90 212 292 49 39
ipc@sabanciuniv.edu - ipc.sabanciuniv.edu

İPM | İSTANBUL POLİTİKALAR MERKEZİ
SABANCI ÜNİVERSİTESİ
STIFTUNG MERCATOR GİRİŞİMİ